



Politikati
rōpiratoh

75

75
561

A

ZSIDÓK POLGÁROSÍTÁSA

OK- S CZÉLSZERÜ,

VAGYIS

VÁZLAT A ZSIDÓK KÖZÉP- ÉS JELENKORI
HELYZETE, JELLEME S VISZONYAIRÓL.

IRTA

RÓTH HERMAN,

PAPJELÖLT.

PESTEN,

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECHENASTNÁL.

1848.

66F5200769197

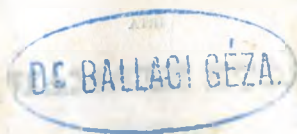
ASZAFELZORALOGJÓZ TÖRÖK

OR-2 CSEKESKÉRD



INDOZMÁJ 23 - ELSŐBŐ HÖRÖK A PÁLYÁJ
MÉRLEKÉNY MÉRLEKÉNY 2 HÖRÖKÉNY TÖRÖK

Jeber Hart alleine,
Stärker im Vereine.



1912

INDOZMÁJ 23 - ELSŐBŐ HÖRÖK A PÁLYÁJ

1912

Felséges Törvényhozó Testület!

Nem political viszketegség vezérli tollam; nem kényelem-szülte elégedetlenség ösztönöz, hogy szóljak, hanem igen is százezerek nyomora, még pedig azon százezereké, kiket bár az előítélet kárhoztat, magamat hozzájuk számitani semmikép nem szégyenlem.

Zsidó vagyok, s mint olyan, illő, hogy szót emeljek hitsorsosim ügyében; hogy megmutassam, miszerint, ha van valami szégyenítő e névben, az csak a középkor ferde iránya szüleménye; ha magunk viselete illetlen, annak egyedüli oka az, hogy nem jól neveltünk, hogy anyánk öléből eltaszítottunk, hogy atyánk gondunk nem viselé.

S mi ezt érezzük, tudjuk, sajnáljuk s fájlaljuk; de elszánt akaratunk javulni, dolgozni, izzadni s fáradozni!

Leborulva Felséged előtt esedezünk tehát : fogadd vissza saját édes fiaidat ; helyezz vissza természeti jogunkba ; s mi örömmel , szeretettel s áldozatra készen teljesítendjük magunk , anyánk s atyánk iránti kötelességeinket. Testvéreinkkel együtt munkálni fogunk , munkálni egész erőnkből az alkotmány épületének szilárdításán ; érette s hazánkért vérünket ontani elsők leszünk , s törvényeinket védeni legfőbb s legszentebb föladatunk leend !

Vagyok s maradok hazám rendíthetlen hü s legalázatosabb szolgája

Róth Herman
papjelölt.

Bevezetés.

Előszót írni általában háladatlan munka, mert az ritkán talál olvasóra, de kivált e kis munka előtt sürgősen is, mert hisz az egész nem egyéb, mint a zsidók irányábani teendők roppant halmazának indító szava; még is talán iránytűül szolgálhat a következő. Az álladalmak keletkezése okából, tényezők fokenkénti fejlődéseiből s általában az ember természetéből kiindulva, azon tételt állítom föl, miszerint: minden álladalom maga iránti kötelességei legfőbbike a bevett idegen anyagot assimilálni.

Kimutatom aztán a keresztény világ ebbeli elmulasztását a zsidók irányában mind anyagilag, mind szellemileg, s ebből származtatom mindkellőnek egymás iránti szomorú viszonyait.

Végre kimondom okadatolt véleményem: miszerint ezen abnormis állapot gyógyszerere nem más, mint eddigi okának teljes, de teljes elmozdítása.

A szerző.

Miután az Isten a mindenséget a' semmiségből előteremté, s a mi földünket is, ugy mint a többi világtesteket, felfüggeszté a kimérhetlen űrben láthatlan kötelékeken, szükségesnek látott — a holttermészetbe életet öntendő — arra oly lényt helyezni, melly teremtményét, ezen mindenség alkotóját csodálva, maga magát értve, öntudattal szabadon kormányozza mind a lábai alá vetett földet, minden hozzá tartozó seregével a teremtményeknek, mind pedig önnön magát, szóval, oly lényt, melly felelős képviselője legyen e földön. S az ige megtestesült, akaráván Isten, hogy legyen, s lön; s az Isten képére teremtett ember szabadon rendelkezék a körébe eső minden élő s nem élő tárgyakról, szabadon, mint a hal a vízben. De mivel az emberi nem megszorodtával az egyesek különbséle ösztönei, s az azokból folyó szenvedélyek hordójuk egymás semmisítésére törének, az isteni lélek, az ész, s az ember kebelébe oltott kegyelet, azon természeti láncz, melly szüléket magzatokhoz, s viszont magzatokat szülék- s testvérekhez szorosban csatol, a patriarchiai viszonyosságot, a közös érdek s szabadság sikeresb

óalmazása s gyarapítása, a személy s vagyon biztosítása végett hozá létre. Ezen viszonyosság felöltével le kelle ugyan vetnie az Istentől rá ruházott természeti szabadságot, mennyiben neki egy felsőbb hatalom parancsszabályai szerint élnie kellett, de eszénél fogva, melly veszteségének póllatát az említett célban tanítá föltalálni, s melly azon elvet tünteté elébe, miszerint a szabadság fogalma nem attól tételeztetik fel, hogy az ember mindennel kényo kedve szerint vissz a élhessen, hanem, hogy mindennel ember-illőleg korlátlanul élhessen — ismét szabadon érzé magát, s céljának meg is felelt. Több századok lefolyta után pedig részint az emberiség mindinkábbi szaporodottsága miatt, részint a fölebb-rugott ösztönök kielégítése végett, mellyeket az Isten talán végetlen tökéletesbülés okáért ültetett az emberi kebelbe, több száz vagy ezer családból álló társadalmak keletkeztek, mellyeknek tagjait önnön szabta rendeletek s intézkedések kapcsa tartá össze, mellyeknek feje, egy vagy több, a tagok fölé azon okból helyezteték, hogy azok iránt atyailag gondoskodják. A tagok azonban szabadon mozoghattak, s hatalmuk léptei csak akkor s annyiban korlátoltattak, mikor s mennyiben a közérdek s viszonyosság határit áthágták; s ez volt az emberiség arany korszaka, midön még mélyen érezték, miszerint az emberi fogalom egyik tényezője, a szabadság vesztével, az ember megszünik ember lenni, az Isten képét nem viseli, Istenhez föl nem emelkedhotik, vele nem érintkezhetik.

Igy keletkeztek később az álladalmak különb-féle formái, s az illető nép s kor nézeti, fogalmi s

igényeihez képest majd isten-, majd emberuralkodás, s ebből majd *democratia*, majd *aristocratia*, majd *republica*, majd monarchia alakult, s ezen utóbbi ismét majd korlátolt, majd korlátlan, mert a szabadság fogalma ép oly viszonyos — relativ — mint a jó vagy rossz, szép vagy rút fogalma, s e szerint némelly nemzetek csak akkor érzik magokat szabadon, ha szabadságuk a nihil de nobis sine nobis magasságon delel — *culminál* —, mások meg a szabadság ellentétének csak a rabszolgaságot elismervén, csak azt kerülik, mennyire tőlük telik, ezen határon belől a szabadság malasztját élvezni vélvén. Sok idő elteltével némelly nemzetek phisicai vagy moralis határukat szűkebbnek találván igényeiknél, azokat vagy bővíték, vagy egészen elhagyva fegyverrel másokat szerzének. Így köszöntek be a háborúk, mellyek által egy nép a másikat vagy egészen tönkretette, vagy magában felolvasztá.

Ezen felolvasztás mindkettőre, a felolvasztó s felolvasztottra nézve egyaránt üdvös, ha ok- s célszerűen kezeltetik; ellenben vészhozó fürgetegnek, tönkre tevő visszavonásnak, semmitő, dühös lázongásnak magvát hordja magában, ha avatatlan kéz bánik vele. Ezen felolvasztáson bukott meg Róma, szédül feje Törökországnak, emelkedik olly magasra a keleti óriás, tenyészik olly dicsően a nyugoti Neptunus, s határozódik el Magyarország jövendője.

Ezen felolvasztás, ismétlem, szintugy használható talpköül a status-építészetben, mint szolgálhat botrányköül az álladalom megbukására. Nézzük tehát, hogyan hárihatjuk el az utolsó, s hogyan idézhetjük elő az első esetet. Itt a nyájas olvasó tü-

relmét csak egynehány alapvonás festésével fárasztandom.

A mondottakból, a mindennapi tapasztalatból, a világtörténetből s az emberi, sőt az oktalan állat természetéből kiindulva kétségbe vonhatlan, miszerint szabadon született ember, ha csak mostoha sors le nem nyügöző, szellemét, lelkét el nem korcsosítja, csak a szabadság élvezetében lehet boldog, lehet szelid, vidám, lehet erős föltételében, törhetlen fájdalmában, mérsékelt győzedelmében; lehet mindenki iránt szeretettel, kegyelettel; lehet jámbor, nyílt, őszinte, erkölcsös; lehet ment minden káros szenvedélyektől; lehet mivel, nemes, nagy s dicső; szóval: lehet ember a szó legszebb, legnemesebb, legistenibb értelmében. Ellenben foszd meg ettől, ő boldogtalan, dühös, majd levert, csüggeteg, magába zárkozott, minden mást gyűlölő, makacs, daczos, kegyetlen, boszuálló; sorsával ki nem békül, mert kün a természet zord, kopár, sivatag előtte, belől a lélek, az isteni lélek eltörpül, elsatnyul, elvész, mert reményt, vigaszt nem talál; a sziv fenekén szenvedélyek dülnek, míg a dicső teremtés elvetemül, elfajtanodik, s ha csak szerttehet, felzendül, felbőszül, s mind magának, mind a társaságnak kimondhatlan kárt okoz.

Oh halhatatlan lény! mi lehet belőled, ha szabad, mi ha lebilincselve vagy!

Boldog Isten, micsoda ellentét! S valóban épen ezen elentét az, mi a nemzetek sorsát eldönti, mert annyival inkább vagy kevésbé növekszik vagy csökken azoknak bel- s külhatalmuk, mennyivel inkább vagy kevésbé méltányolják, gyarapítják s öregbitik alattvalóikban, gyarmatukban a szabadság érzetét;

igy Istennel határos nagy s dicső embereket, vagy alávaló, korcs, gyáva nemzedéket nevelvén; így elébb-utóbbi enyészetök vagy emelkedésök magvát hintvén el.

A kérdésre felőleg tehát ezt mondjuk: Legyen minden ember szabad; zuzassék szét minden önkény, előítélet s emberi gyarlóságkoholta láncz s békó; mozdítassék el minden korlát; ébresztessék mindenkiben a szabadság érzete; ha elkorcsosult, eltörpült, annál inkább; ha hazáját elveszté, annál inkább, majd ő magát új helyzetében föltalálандja, legyen az bár eredeti hazája s nemzetisége határán kívül, ha csak az anyagi s szellemi jóllét határán belől eső; öntudatra, önbecsülésre ébredend, s ezen önbecsülés megtanítандja a multat elfelejteni, a jövőért élni; s ezen jövendője összkapcsolva levén az őt bekebelezte álladalméval, érdeke ugyanaz, hazája ugyanaz leendvén, melly a most már vele polgártársas nemzeté: ahoz hálás elismeréssel a tőle visszanyert szabadságért, tisztelettel, szeretettel simuland, avval egy közös eszmeért vivand, élend s haland. —

Mielőtt a második kérdésre felelnék, lássuk, mik azon tényezők, mellyeknek összege egy álladalom boldogságát teszi, mert hisz a szabadság nem egyéb, mint eszköz a boldogság, az anyagi s szellemi jóllét elérésére; s ezeknek kikutatására a félbeszakasztott fonalat vesszük ismét föl.

Az emberek, mint mondók, eleinte családi társadalomban éltek, gyermeki, egyszerű ösztönök s igényeik kielégítésére ezen kör még elég bő levén; de az isteni szikra lánggra gyult; a lélek kibontakozék a természet bilincseiből; a bámulás, csudálás

sejtelemmé, majd tudattá vált; a szellem ur lön a maga házában, érezvén, hogy nem a természet az ő ura, hanem megfordítva; hozzá nyult tehát előbb visszatartóztatva, félelemmel, tisztelettel, később bátran, férfiasan; s a leplet levonva, a fátyolt szel- löztetve kincset talált, s azt hasznára fordítá; a mi- re őt előbb a külről izgatott ösztönnek — Moses el- nevezése szerint a kigyónak — a szemek által rá beszélnie kelle, azt ő később magából merité, s él- vezé bátran a föld gyümölcsit; sejté, érzé, hogy meztelen, azaz, észrevevé, miszerint lehet, sőt kell a holt természetet kényelmére használnia, hogy abba életet öntsön; az ég esőt adott — a föld epedve várt keze munkájára, arcza veritékére, hogy Édenné válhassék, — hogy Isten akarata teljesüljön — így keletkezett az ipar s földművelés!

Mondám, a csudálás sejtelemmé, majd tudattá lön, igen: az emberiség ifju korszakában kifejlet- len erejéhez mérvén a természet több ágazatainak roppant erejét, látván a szél dühét, a tenger villá- minak pajzán tánczát, az ég dörgését stb., előbb meg- döbbsent, majd leborulva imádta mint megannyi is- teneket; de az ész később mind ezt bonczkése alá vevé; taglalt, elemezett, hasonlított, motozott, vizs- gált, próbált, keresett s talált, megvivott s győzött. Megtagadta tehát a természettől az engedelmességet, sőt nyerge alá vevé, lábai alá veté; belátván, mi- szerint csak egy Isten van, s annak képviselője e földön ő — így jöttek létre az isteni kijelentésen ala- puló vallás segítségével a kifejlettebb világi s isteni tudományok!

Ugyde mind ehez állandó lakhely kívántatik,

nyugalom, biztos helyzet, nagyobb körű társadalom, kölcsönös bizalom s munkásság, kölcsönös kicserélése az egyes tagok mind anyagi, mind szellemi műveinek egymás között; szükséges, hogy az egyik természetse, a másik földolgozza az anyagot, s a harmadik kicserélje, s így mindnyájan élvezzék az isteni áldást s malasztot; az egyik kézzel, a másik észszel segítse elő, gyarapítsa s öregbitse az általános boldogságot; szükséges még a világ színpadján egy igazgató, ki a különbféle szerepeket kiosztsza, a visszaéléseket gátolja, büntesse, az érdemet jutalmazza, s atyai gondoskodása által a lehető jóllétet előmozdítsa — im ebben központosul az álladalom fogalma.

A kérdésre tehát így felelünk: Legyen minden ember működésében szabad; ne köttessék meg keze; ne fosztassék meg természeti jogától, hadd fejtse ki szellemi s anyagi erejét; játszhassék akármi szerepet a társadalomban, ha rá elég hajlammal, tehetséggel s ügyességgel bír; ne korlátoltassék senki működésében, ereje használatában, ha azt a közállomány hasznára fordítja, ha bár közvetve is, sőt inkább nyújtásék neki segédkez, hogy magát kitüntethesse, hogy másokat is versenyzésre, utánzásra ébreszsen; ne fojtassék el a szellemi, az isteni növény még csírájában, hanem inkább ápoltassék, miveltezzék, hogy illatot árasztson az egész hazára, az egész világra; ne illettessék durva kéz által, mert ez alatt legörnyed, elfonyad, elhervad, elhal. Más szóval ez így hangzik: Ha egy álladalom a világ színpadján erélyesen akar föllépni, szükséges, hogy tagjainak egyikét se hanyagolja el, hanem mindögyiket ille-

delmesen s kellően használja, különben jelét adja annak, hogy ügyetlen, hogy még eléggé nem érett arra, mikép a közönség tetszését arathassa. Mert azt mondani : ezen tag, ezen népfaj az álladalomban fölösleges, nem használható, véleményem szerint annyi volna, mint ha valamely szereplő a szinpadon kezét hová tenni nem tudná.

Ha tehát valamely álladalom egy idegen nemzetet akar magában felolvasztani, minden idegenkedést az iránt gondosan kerülnie kell, vele felsőbbségét csak a szükség esetében éreztesse, de semmikép magától el ne zárja, sőt inkább mutasson iránta szeretetet, türelmet, de ne mint idegen iránt, hanem mint saját gyermekei irányában; ereje kifejtésére nézve semmi akadályt elébe ne gördítsen, hanem inkább nevelje s neveltesse mint saját fiait, hogy hasznát vehesse; ébreszsze fel benne a hazaszeretetet az által, hogy új hazájában boldogan érzi magát, hogy minden maga-kitüntetésre szert tehet, hogy jelene s jövője, érdeke s reménye ahoz szorosan kapcsolja — így az a haza fiaival versenyt futand a hon boldogításában s emeltetésében, a közös érdek s haszon óltalmazásában s gyarapításában.

S most keresztény barátom jérünk a historia törvénszéke elébe, nézzük ugyanis : megfelelt-e ennek a keresztény nemzetek eljárása a zsidó nép iránt? s ha nem, minek kellett abból szükségkép következni? s végre: hogyan fordíthatjuk ezen tanulmányt hasznunkra?

De mielőtt ezen képcsarnokba vezetnélek, fegyverezd föl magad barátom, erővel, mert különben némelly kép láttára a bánat erőt veend rajtad, fejed

szédülni, szived megrepedni fog; fegyverezd föl magad könnyekkel, majd azok könnyitendnek sziveden, ha az emberi méltóság sirján hullatandod el. De ne szánd azokat, kik e ravatalok alatt fekszenek, óh ők boldogok, Istenben üdvezültek! hanem szánd azokat, kiket a historia jog-tíróknak, jogfosztóknak nevez, kik az emberi vérben csak úgy gázoltak, kik a legiszonyúbb erkölcstelenséget, mint Isten akarját, a szeretet Istene akarját s parancsát teljesítendők, vittek végbe. Oh egészen más, ha valaki kardját marokban tartva a csatamezőn hull el, s más, ha minden önvédelem nélkül emberi méltóságától, jogától, életétől csupán vakbuzgalomból, vagy talán ősei büneért fosztatik meg!

De nézzünk a dologhoz. A középkorban sem a status élet, sem a hittudomány eléggé fejlődve nem volt; mindkettő a gyermekiség, a kiskoruság bélyegét viselé magán. Gyámatya, tutor kelle még mindegyiknek, s ennek okos vagy oktalan volta, egyéni nézetei, sőt mondhatni, szeszélyeitől függött milliók szerencséje vagy szerencsétlensége, hitbeli meggyőződése s világi, társadalmi boldogsága, helyzete, élete, mindene. A szabadság érzete a tömeget még át nem hatotta; általában még olly homályos lévén, hogy csak az idegen uralkodástól függetlenség azonosítatott a szabadsággal. Önkényü s korlátlan fejedelemhez az alattvalók, vagy is a status egyes tényezői hű szolgák voltak, s ezen szolgálai hűségért bért, díjt, jutalmat kaptak fejedelmök kegyelméből. A viszony a fejedelem s a hűbéres között, s viszont ez meg a nép között, úr s szolga közti viszony volt. Ezen viszony minden idegen, heterogen ele-

met teljesen kizárván, hozzá járulván még az, hogy a zsidó előtt nemzete történetkönyve felütve levén, s abból okulván, a szellemi fejlődés bizonyos fokára emelkedve a szolgaságtól irtózott; úr pedig nem lehetvén, szükségkép tehát ezen viszony sánczain kívül maradt. Ennél fogva, s minthogy sem tulajdon földje nem volt, sem az állambani helyzete szerződésen nem alapult, a historia előtti népek közé vegyítettett, de vele nem egyesítettett, a tömegbe belé kevertetett, de föl nem oszlattatott. — Ép illy alacsony fokon állt a hittudomány is. A nagy eszmének, miszerint csak egy Isten van, s ennek képviseelője e földön az ember, még mindig csak külső, kézzel fogható formák által lehetett utat törni a természet-imádó s szellemileg kifejetlen, durva nép kebelében; s mind e mellett a visszaeséstől még mindig lehetett tartani. Az egyháznak, mint az akkori időben a világosság egyedüli kútforrásának feladata tehát az volt, miszerint ezen eszmét épségében megtartsa, lehetőleg terjeszsze s mindinkább szilárdabb alapra fektesse. Ezen feladatnak eleinte ugyan erőlyesen feleltek meg az ezen gondolattól ihletett egyházi atyák, de buzgóságuk által túlságba estek, úgy hogy a forma a z eszmével fölcseréltetett. Ennek következtében merő ellentétben állt a keresztény vallás a zsidó vallással, minthogy az eszme mindkettőben ugyanaz, s amaz emennek szüleménye, de a formák végzetetlen különböznek egymástól. — A keresztény népek élete ezen két tényezőjének kifejetlen volta miatt, igen kellemetlen helyzet jutott az azok közé szóródott zsidóságnak, s ez mindinkább rosszabbodván, a mindkét részbeli er-

kölcstelenségek elharapódzása s az azokból folyó iszonyú vérengzések az egész keresztény világban ki nem maradhattak.

De nézzük ezeknek történeti fejlődésüket egyenként.

Mintegy kilenczedfél századdal ez előtt dicsősége tetőpontján találjuk, kedves olvasóm, a german-romai birodalom nagy alapítóját, ki ugyanis körülgávozva a majestas vakító fényétől, magát, embertársai alacsony köréből kiemelkedve, felsőbb lénynek tekintí, minél fogva jogot tartva a föld minden birtokaira, azokat csak kegyelemből osztogatja ki hű szolgálái között mint hűbért. Ugyde hűbéres csak comes lehetvén, olly országnagy t. i., ki zászlója alatt egy szolgálcsoporthból álló hadat vezérlett háboruba, a szabadságért harczolandó; a zsidók pedig, mint főlebb mondtuk, sem az egyik, sem a másik részéhez ezen viszonynak nem tartozván, valami más, közép uton kellett volna őket az álladalom körébe vezetni. De ezen bánásmód az akkori kifejtetlen politicalai fogalmak körén kívül esvén, a helyett, hogy őket a status tömegébe bele olvasztani iparkodtak volna, belőlök egy az álladalmi öszegtől egészen különváló, rendszeresített s szabadalmazott castát alakítottak, melly az önkény-vonta határok közé szoritva, világos ellentétben állt a többi néposztályok közállományi helyzetével. Ők servi camerae speciales név alatt közvetlen szolgálai lőnek a birodalomnak azon értelemben, miszerint róluk mint koronajószág-ról rendelkezhetik kénye kedve szerint. J. H. Jung ¹⁾

¹⁾ Tractatio jurid. de recip. Jud. c. III. § 2.

ezen tárgyban így nyilatkozik: „Quantum ex historia medii aevi notum est, Judaei in Germania solis Imperatoribus quondam fuerunt dediti, dicti inde servi fisci, servi camerae Imperialis kaiserliche Kammerfnechte, Kammerclaven. Ita enim Fridericus II. Imp. in charta apud Petram de Vienis, Epist VI. 12. inquit: Omnes et singuli Judaei, degentes ubique per terras nostrae jurisdictioni subjectas, Christianae legis et imperii praerogativa, qua dominamur et vivimus, servi sunt nostrae Camerae speciales“. Ezen elszigetelés, elkülönzés szükségképen visszavonást szült a zsidók s a többi néposzályok között, leginkább pedig irigységet a nép alsó rétegeiben, melly a rabszolgai járom alatt nyögött; hozzá járulván még az eltévedt egyház főnökei által felizgatott vallási vakbuzgalomból eredt zsidó, mint eretnek iránti ellenszenv. A zsidók tehát védelemre szorultak s ennek következtében, mivel közvetlen szolgái voltak a birodalomnak, közvetlen védettjei is lettek. E védelemnek később minden legkisebb részletekre kellett kiterjeszkednie, lakadalmak, gyászmenetek, nyilvános vallási szertartások sat. alkalmával!') Ez még inkább ingerelte a népet, úgy hogy már ez is magában hordá a később bekövetkezett vész magvát.

Oh igen, ama időben, mikor a státusélet egyszerűen első stadiumán volt, mikor még az eszköz, a szabadságérti harc, a czállal, az általános boldogsággal fölcseréltetett, a harcias vad ember tekintete még nem igen mélyen hathatott a szív rejteké-

1) Jost Gesch. d. Jud. 7. r. 196. l.

be; az uralkodók még nem igen törődtek avval, hogy vajjon hogyan fejlődendik népeik jövődjé. A bölcs kormány az egyenlenségeket kisimitani, a hézagokat kitölteni, a választó falakat lerontani, nem pedig fölépíteni, a visszavonás ördögét alattvalói szivéből kiűzni igyekezett volna. A bölcs kormány a helyett, hogy védettjeit minden lépten kísérte, a mint azt akkor a zsidó irányában elannyira gyakorolta, hogy a zsidó-kiséret később törvénynyé, de sőt néha csupa külső fomalitássá fajult, úgy hogy gyakran egy vén banya is szerepelt védő kíséretet ¹⁾ az ember természetéből meritett elvek, szabályok s rendeletek által az egész védelmet nélkülözhetővé tette volna. A bölcs kormány, a helyett, hogy a zsidók belügyei igazgatását magokra hagyá, minél fogva ök sanctionált törvény szerint statust a statusban képezni, úgy szólva, kényszerítve valának — mi megint az általános elkülönzésből s leginkább azon körülményből folyt ki egyenesen, hogy a zsidók közvetlen szolgálai levén a fejedelemekek, minden más kormányzati befolyás községök köréből kizáratott, a legfelsőbb akarat pedig sokkal inkább el volt foglalva, sem hogy azokba bele avatkozhatott volna — ezen a közállományra minden tekintetben káros befolyásu helyzetet inkább gyökerestül kiirtotta volna. A bölcs kormány, a helyett, hogy az isteni szikrát, a szabadság érzetét a zsidó kebelében egészen eloltatá, elaltatta, azt inkább fölébresztette, fölélesztette volna; a helyett, hogy öket a földbirtokolhatási jogtól megfosztá, s ennélfogva

¹⁾ L. Saueracker Gesch. der Hofmark Fürth VI. r. 227 l.

a természet azon kötelékeit, mellyek egyedül képesek az élot a holthoz, a szellemet az anyaghoz, az embert a hazához vonszani, kötni, elszakítá, azokat megerősította, megedzette, megszilárdította volna. A böles kormány végre belátta volna, miszerint azt illy elkorlátolt, elhagyott s elhanyagolt állapotban sinylödő nép nemcsak hogy semmi magasb erényre nem emelkedhetik, mert hisz az erény virága csak a szabadság édenében diszlik, hanem kisebb községekre aprítva, még az ipar s kézi munkákra sem képes, mert azokra nagyobb kör, nagyobb inger s versenyzés kívántatik (a szellemi munkákról s a művészetről nem is szólva, mert hiszen a szellem általában bilincsben volt) s így a közállományra haszonvehetlenné válik.

De mit mondok? Ezen utóbbit igen is belátták, mert sokkal anyagibb kár az, semhogy tekinteteket kikerülhetne volna. Mi vala tehát teendő? A zsidók koronajószágul tekintettek, s ennél fogva jövedelemforrásul használtattak. Innen eredtek aztán a középkorban a zsidó-adó sok nemei: véd pénz; türelem-adók, keresetadó, vagyon-adó, melly háboru idején a vagyon h a r m a d á i g rugott, mint ezt alább látandjuk; hódolati illeték, melly ismét több nemekből állt, u. m. nyoszolya-, pergameu- s konyhaadó ¹⁾ sat. Ezen adónemek e nevek alatt ugyan csak többnyire a német birodalomban divatoztak, de ez említett elvnel fogva minden keresztyén álladalomban, ha bár más név s forma alatt jönnek elő. Ugyanezt mondja Jung az említett helyen 70-dik lapon: „Non obstat denominatio servi camerae, ex qua quidem et aliis cogno-

¹⁾ Jost ugyanott 204—205 l.

minibus summa imperatorum in Judaeos potestas qualis ea prisco aevo fuit, haud obscure colligi potest, attamen tantum abest, ut ideo servis Romanis, qui neque nomen, neque dominium habebant, sed emortua velut humani generis cognatione rebus mancipi accensebantur, adscribendi sunt, ut potius, quia a solo Imperatore dependentes erant, eique tanquam publici usurarii in bellica expeditione aliisque necessitatibus pecuniam ubi vis colligere, ejusque camerae inferre debebant“ etc. Hogy ettől Magyarország sem maradt ment, mutatják a következő törvények: „Judaei tamen et anabaptistae. proprias domos habentes (qui in Ungaria paucissimi sunt, t. i. olyanok, kik házzal birnak) quo citius emigrent, ad solvendam dicam, et alia onera subeunda, in duplo coguntur ¹⁾ Továbbá: „Anabaptistae et Judaei, de qualibet persona singulis mensibus singulos quinquaginta denarios solvant. ²⁾

Itt ismét gyökerén rágódik a féreg az életfának. Az adó sok nemei, határtalan s szabálytalansága, az önkény s zsarnokság, mellyek által követeltetett, beszédetett és az ideiglenesek villámként egyszerre sujtó hatalmuk igen alkalmasok voltak arra, hogy a zsidókat nyervágyra, csere-berére, uzsoráskodásra önkénytelenül vezessék, mert különben veszniök kellett volna. Oh igen, a pénzérti minduntalani zaklatás, a zsarolás s bitorlás külről s az életosztón belől, volt az, mi őket az erkölcstelenség

¹⁾ Corpus juris Decret. 1 anni 1578 Art. 2, 3. §.

²⁾ Anni 1595 10.

örvényébe némileg besodrotta. Némileg, mondom, mert az erkölcsiségnek két fő neme van, mellyek Moses ama szavaiban: Szeresd felebarátodat mint magadat, más szóval, szeresd magad s felebarátodat — foglalvák. E kettőből folynak ugyanis a Talmud szerint az erköcstan minden szabályai: ebből a maga s a felebarát iránti kötelességek. Oh, de fájdalom! vannak esetek ez életben, midőn e két kötelesség egymásba ütközik, az egyik a másikat kizárja, az egyik a másik gyilkosa. Akkor oly helyzetben vagyunk, hogy az egyik vagy a másik kötelesség határit okvetlenül áthágnunk kell, áthágnunk kikerülhetlen szükséges. Itt az ember haboz, tétováz; de az életösztön sokáig ezen állapotban nem hagyja, azt mondja a magyar: maga felé hajlik az ember keze: az önszeretet csakugyan győzedelmet, erőt veend a felebaráti szereteten, ha semmikép egymás mellett el nem férhetnek; mert csak kevésnek engedtetett azon angyali kegyelet, miszerint vagyonát, életét, mindenét a felebaráti szeretet oltárán áldozó füstben hagyja fölhágni az űr semmiségébe. De ha a bajnak okát ellenedben találád, ha bizonyos volnál, miszerint szántszándékosan akar megrontani, minden birtokodtól, vagyonodtól, sajátodtól, jogodtól megfosztani, s ha azt át nem engeded, életed forog fen, oh vizsgáld meg szived redőit, ember! vajjon mit csinálnál? Kérdlek: kész volnál akkor is az áldozatra? de mit is szólok én itt áldozatról? hisz ez a gyávasággal, az élhetetlenséggel, az elvetemedettség legutálatosb nemével határos volna! avagy nem az önvédelem-e az, min a hazaszeretet, min a hadi s polgári erény alapul? nem az önvédelem-e az, min a népek joga alapul? mi

azokat vért ontani feljogositja? avagy nem ez volt-e a zsidók helyzete a keresztyén világban?

De nézzünk egynehány példát. A brandenburgi markgróf Albrecht oklevelében ezt olvassuk: Den so ein yeder Romischer konig oder kayser gekront wirdet, mag er den Juden allenthalben Im Reich all Ir gut nemen, dazu Ir leben ond sie tötten bis auf ein anzal der lutzel sein soll, zu einer gedechtnis zu enthalten des hat die gemain Jüdischheit Im rich Tewischer land freyheit behalten, das sie sulcher Beswerd haben, mit dem dritten teil Irs guts hinfür einem heyllichen kayser zu geben verpont sind, damit Ir laib, leben ond ander Ihr gut auf dasmal zu lösen zc. ¹⁾ Egy más oklevelében ezt: Aber es sey kundig Im Reich, So ein Romischer konig wirdet erkorn, oder so er zu kayserlich würde kompt ond gekront wirdt, das er die Juden alle mag brennen nach altem herkommen, oder gnad beweysen den dritten pfenning, Irs guts zunemen, damit sie Ir leben retten.

Ugyanezt mondja 4-dik Károly császár egy kegyelemlevelében, mellynek ereje által a nürnbergi vágrófokat zsidó adósságuktól felszabadítja: Ond auch all Juden mit leib und gut in onser kammern gehorn ond in onserm gewalt ond henden seyn, das wie ond onser meichthait damit tun ond lassen megen was wir wollen. ²⁾

Ki ezen adatokat átolvasá, s azon elvet, miszerint a zsidó a legfelsőbb hatalom által kényszerítve volt „pecuniam ubi vis colligere“ felfogta, belá-

¹⁾ L. Spieß Diplom. 1. r. 127—128 l.

²⁾ Ugyanott 121 l.

tandja, mikép igaza van a glossatornak a Talmudban, ¹⁾ ki azon kérdésre: miért uzsoráskodnak a zsidók, midőn ez a Talmudban egyenesen tiltva van? ezt feleli: mivel a királyi s uradalmi adó terhe alatt más-képen meg nem élhetnek.

Uradalmi adó? igen! A zsidók, mint mondók, koronajószágul tekintettek, ennél fogva jogot tartottak a fejedelmek róluk mint magán tulajdonról rendelkezni, azokat vazalljainak adománykép, vagy zálog fejében átadni. Ennek következtében csak ugy halásztak a püspökségek s hatalmasb urak a zsidókra, mert mindegyik zsidóban egy arany halat láttak, ugy hogy alig volt a birodalomban egy jelentőséggel biró egyházi vagy világi uraság, melly a nagyra becsült privilegiumot: zsidókat határiban tarthatni, valami módon magáévá tenni nem iparkodott volna. Hogy mi oknál fogva, az igen világos! a birodalom azonban a maga jogát is fentartá némelly részben, s így a zsidók két urnak szolgáltak; mit tehát az egyik a bitorlásban s zsarolásban tenni elmulasztott, azt erélyesen pótlá a másik. Im' Jung szavai: ²⁾ „Antiquissimis temporibus Imperatores soli circa Judaeos disposuerunt, quod cum ex formulis quas jam §. 2. exhibuimus, tum inde apparet, quod semper Imperatorum venia impetranda esset, si quis Princeps vel alius Imperii Status Judaeos suscipere vellet.“ Továbbá: ³⁾ Quamquam vero Principibus ipso territorij jure recipiendorum Judaeorum jus competeret, a

¹⁾ Baba meczia pg. 71.

²⁾ Ugyanott §. 5.

³⁾ Ugyanott §. 6.

priscis tamen temporibus mos inveteravit, ut id, quod jure suo habebant a Imperatoribus peterent, rogarentque. Hinc in Aureae Bullae (ao 1548) cap. IX. hoc jus non nisi magis stabilitum atque corroboratum est, ut ipsa verba testantur, quae subjecisse intererit: praesenti constitutione in perpetuum valitura, statuimus ac de certa scientia declaramus, quod successores nostri regis nec non universi et singuli Principes Electores Ecclesiastici et seculares, qui perpetuo fuerint — possint Judaeos habere.“ Továbbá ugyanott: Nihilominus tamen Caesari vindicandum est supremum jus protectionis Judaeorum. Ezen protectio magában jó, csak hogy a zsidó vagyona harmad részébe került, mint ezt fölebb láttuk.

A mint ezen adatokból kiviláglik, nagy haladásokat tett a német birodalom a jogtiprásban. (Én itt mindig csak a német birodalomról szólok, még pedig azon okból, mivel a zsidók tanyája a közepkorban leginkább ez volt, mint ezt a köztök fenmaradt régi német nyelv, öltözet sat. tanusítja, de meg mivel a mondottak kis módosítással valamennyi keresztényen népekre illenek; Magyarországról alább még szólandunk.) Eleinte csak negative lép fel a zsidó ellen: zsidó nem birhat földet, nem vehet részt a honvédelemben, s ennél fogva el van különözve a többi néptől; eltávolítva, eltaszítva az anya — föld — öléből; megfosztva minden magasberénytől; majd positive: a zsidó megterhelhetik mindenféle adóval, s ha azt el nem birja, privilegiumot ad neki, hogy uzsoráskodjék, mire számtalan példa van, s ennél fogva erkölcsstenné is teszi; majd ki-

mondja, miszerint jogot tart valamennyi zsidókat egész vagyonuktól, sőt életöktől megfosztani, s csupa szeszélyből egy-kettőt emlékezetül megtartani, vagy pedig csupa kegyelemből tőlük életváltásdíjul vagyonuk harmadrészét elrabolni.

Kegyelmes s igazságos Isten! Hát ennyire torzulhat képmásod?! Iszonyu sors! mérhetsz-e még nagyobb csapást az emberiségre?! Százezerek élete, becsülete, vagyona, mindene egy kényur szeszélyétől függ, még pedig minden védelem nélkül! Az ördög itt, úgy látszik, pokoli művével czélt ért. Az egyik rész zsarol, bitorol, rabol, a másik meg életét megmentendő, az igaz utból kitér, s mindkettő az erkölcstelenség örvényébe sodortatik. S valóban az ember elbámul ezen a pokoli terven. A hűbér természetete kizárja a zsidókat a földbirhatás s a honvédelmezés kötelességei s élvezeteiből, majd, mivel így haszonvehetlenekké váltak, koronajószággá, majd a császár magán birtokává, majd pedig rabszolgákká tétetnek, s mire használtatnak? pénzszerzésre, „pecuniam ubivis colligere“ s ha ettől visszaborzadnak, életökbe kerül, „er mag die Juden alle brennen nach alten Herkommen“ ha önkénytelenül teszik, erkölcsteléneknek bélyegeztetnek, s valóban azokká is válnak, mert ki az igaz utból kitér: eltéved, — azokká válnak, mondom, bár kényszerítve, bár nem akarva, bár szorultságból, mindegy — a nép pedig, a kizsákmányolt vak nép, nem látja, ki mind ennek okozója, ki sajátképen a nadály, melly véröket szopja, s azt ismét elfecsérli, s mire? szeszélyes háborukra, az emberiség borzasztó kinjára; a nép orránál tovább nem lát, megtámadja tehát a fegyvertelen zsidót, s

dühödik s gyilkol s mészárol; az ördög örömeben fölkaczag, csak a historia vallja meg kisirt szemmel: igen, a zsidók uzsoráskodtak, de kénytelenségből; uzsoráskodtak, de zsarnokuk parancsai, privilegiumai közbenjárása következtében; bűnbe estek, de nem bűnben születtek; az ész meg ezt teszi hozzá: emeld ki embertársad a sárból, a hová gyarlóságod dobá, mert különben valamennyi foltjait mind megannyi vádlóidnak tekintheted.

Ugyan a mondottakból, csak hogy más szempontból, erednek a zsidók közt uralkodó pénzkór több forrásai is. Ugyanis minden emberi kebelbe belé van oltva a nagyravágyás, a dicsszomj s a kitűnés iránti hajlam vagy szenvedély, s ez az, mi az ember méltóságát teszi; ez az, minek az emberiség minden becses, dicsőt s bámulatra méltót a tudomány s művészet mezején köszönhet; ez az, mi a harczoló kebelét dagasztja s a halálnak bátran szemébe nézni tanítja; ez az, mi a statusférfit a maga körében kitünteti, ez, mi minden lépteinket követi, mi minden nagyobb tetteink rugója, minden vágyaink központja. Ez szintugy a paraszt kunyhójában, mint az urak palotájában föltalálható, csak hogy fejlődése, fokozata s mibenléte a körülmények, a viszonyok s helyzetektől függ. A zsidó a középkorban s fájdalom! többnyire a jelenkorban is, helyzeténél fogva sem a harcz mezején, sem a tudomány s művészet körében, sem pedig a politicalai téren magát ki nem tüntetheti, mert ha van is hajlama, rugója nincs, de nincs alkalma sem, mert a kaján sors s a keresztényi szeretet — maga iránt — fáradságának, verítékének gyümölcsét, de még a frisitő, élesztő ned-

vet is megtagadá tőle, s oh! milly szivrepesztő látni, mint fárad el, maga a haza s az emberiség kárára, dicsően kezdett pályája elején vagy közepén, a nélkül, hogy segédkéz nyujtának neki! a zsidó tehát mind ebben magát ki nem tüntetheti; hátra van a vagyonosság, s ennek csak egy része, miben nagy-ravágyását, ama isteni ösztönt, melly csak nemesre, valódi nagyra teremtett, kielégitheti. Ez által emelkedik ő hitsorsosí fölé; ez nyitja meg neki a nagyok ajtaját; ez szerez neki becsületet, tiszteletet, sőt néha befolyást is. Erre törekszik tehát a zsidó minden erejéből. De nyiss neki kaput, hogy az életbe, mellyből száműzetett, bevándorolhasson, annak szükségéit s igényeit méltányolni fogja, a kor eszméit fölfogandja s sajátjává teendi.

De volt a középkorban annak még más oka is, de ez csak látszólagos volt, mert többnyire a fejedelmek s kisebb urak kénye s népszarolásának kifolyása vala. És ez a zsidók hivalkodása a pénzügyekben. Ugyanis a zsidó a középkorban, ugyszólva, nem is a statushoz tartozott, neki se hazája, se törvénye nem volt (kivéve azon törvényt, hogy ő törvénykivüli). Hazája nem, mert vagyona csak ingó lehetett; törvénye nem, mert külről ura kényétől, belről meg ugyan maga magától függött; ő tehát semmi pártszinezetet nem viselt, ő olly formán élt az álladalomban, mint a herélt a háremben; azonkívül hű is volt, ha csupa kénytelenségből is, mert a legkisebb gyanu életébe került, minthogy csak kegyelemből élt; ennek következtében igen alkalmasnak találtatott, a pénz kezelésére; innen aztán az, hogy a pénzverő, vám-szedő s bérlő hivatalokban

leginkább csak zsidók alkalmaztattak hivatalnokokul. Ugyde illy hivatalra egy kis külső máz, fény s pompa szükséges, mi a népet elvakítsa; a zsidó tehát egy idegenszerű pompába öltöztetett, mert hisz ugy is uráé volt mindene; s valóban nagy hatása is volt ennek, mert a nép ugy megvakult, hogy vaktában csak a gazdag zsidót, ki talán csak kénytelenségből alkalmaztatá magát e hivatalra, nézte zsarolójának, nem pedig a zsarnokot, kinek kezében ő csak gép volt terve kivitelére! ezt Magyarországra bővebben alkalmazandjuk alább, a hol bebizonyítani is fogjuk.

Igy részben már is felelhetnénk a kitüzött első két kérdésre, mert itt korántsem lehet szó a felolvasztásról, de meg a ferde politiai eljárás következményeit is láttuk némi részben; de a kép kiegészítésére még szólnunk kell a népek élete másik tényezőjéről, a vallásról is. Jerünk tehát vissza, t. olvasóm, egész a rómaiak korszakába. Itt ugyanis, miután a két álladalom, Roma s Juda közti harcz ez utóbbi vesztével elvégződött, fönmaradt ugyan még az egymás iránti ellenszenv, de az nem az egyest illette, hanem az egészet, a nemzetet, s így ennek s nemzetiségének végenyészetével, elenyészvén a harcz s ellenszenv tárgya, mulni kellett azoknak is. Az egyes zsidó fegyvertelen volt s sértetlen maradt. De bezzeg megváltozott a zsidók ezen helyzete a 4-ik században, a keresztyén vallás trónra emelkedésével. Ennek képviselői ugyanis élő ellentétét vélték látni minden zsidóban a keresztyén vallásnak. Ezen balvélemény, melly, a mint láttuk, a két vallás csak külső formáinak különbségéből, nem pedig az eszmék elágazásából eredt, később azon

gondolatot költötte fel az egyház fejeiben, miszerint zsidót, mint ollyast, keresztyén statusban nem türhetni, nem szabad türni, mivel ő nem mást hisz, mint mit az egyház parancsol, hanem — perse csak a formában — annak épen ellenkezőjét; s pedig, mivel a politicába is nagy befolyásuk volt az egyházi atyáknak, e gondolat az álladalomban meg is fogamzott. Találkozunk ugyan a 6-dik században illy nyilatkozatokkal is: „vallást valakire parancsolni nem lehet, hitre kényszeritni valakit képtelenség“. ¹⁾ Ha az Isten türí a különbféle vallásokat, mi se merjük azokat megtámadni. — — Ki máskép cselekszik, vétkezik Isten ²⁾ ellen; de így csak kevesen gondolkoztak. A zsidóban tehát a hit, nem a nemzet támadtott meg. S a különbség nagy! mert nemzetet lehet semmivé tenni, de eszmét nem, ha egyébiránt meggyöződésen alapul. Ez ruganyosságát el nem veszíti, nyomjad bár a föld minden terheivel. Meg volt pedig a zsidó gyöződve vallásáról, ezt semmi egyéb kebeléből ki nem szorithatá. De tudott ő magával számolni is, a földi jót megvetni s áldozatul hozni meggyöződésének. Hogy ez a papságnak nem tetszett, természetes. De hogy a zsidó a tűz- s vizpróbát is kiállandja, azt egyáltalában nem hitte. Meg kellvén ezt is kísérni, hozzá fogott tehát, említett elvéhez hűen, a zsidó iránti türelmetlenség terjesztéséhez. s ez vérvörös fonalként huzódik több mint egy évezreden keresztül, csak ritkán tűnévén elő halaványabb színben, p. Nagy Gergely alatt.

De nézzünk egynehány példát. A legelső, a

¹⁾ Cassiodor. Var. Lib. I. ep. 27.

²⁾ Ibid Lib. X. ep. 26.

zsidóságot illető zsinati törvényeket a Concil. Eliberit hozta a 4-dik században. Im' ezek: Can. 49 Admoneri placuit possessores ut non patiantur fructos suos, quos a Deo percipiunt, cum gratiarum actione a Judaeis benedici ;¹⁾ ne nostram irritam et infirmam faciant benedictionem. Si quis post interdictum facere usurpaverit penitus ab ecclesia abjiciatur.“ Can. 50. „Si vero aliquis clericus sive fidelis fuerit, qui cum Judaeis cibum sumpserit, placuit eum a communione abstinere, ut debeat emendari.“ A Concil. Aurel. II. (ao. 536.) can. 19, s III. (ao. 540) can. 13 tovább mennek, s a keresztyén zsidó vegyes házasságot tiltják. Ugyan ez utóbbi s kivált a IV. can. 30 s 31. leginkább pedig a Concil. Tol. III. can. 14. zsidónak keresztyén szolgát tartani tilt. Ezen törvényt számtalanszor kellett a zsinatoknak megújítani, mert a nép nem irtózott annyira a zsidótól, mint az akkori papság. Effélék a magyarországi legrégebb zsidó törvények is: „Si Judaei-uxores Christianos sibi associaverint aut aliquam personam Christianam in servitio apud se detinuerint, ablata ab eis, libertati reddatur“²⁾ etc. Továbbá: „Agriculturam autem si quis eorum habet, paganis hanc mancipiis exorent. §. 1. Possessiones quidem Judaei, qui possunt emere, habeant; sed ipsi nunquam, nisi ubi sedes Episcopalis remanere sinantur“.³⁾ A 4-dik Toledo-i zsinat még tovább megy, kizárván a zsidót min-

¹⁾ Ezt mi nem is értjük, mert a zsidó nem szokta a vetéseket megáldani, de annak daczára a törvény szelleme elég világos. Egyébiránt I. Jost Gesch. d. Jud. 5. r. 33. l.

²⁾ Corpus juris Decret. Ladisl. Lib. 1. c. 10.

³⁾ Ibid. Decret. Colom. c. 75.

den hivatal bureaujából; a parizsi, 2-ik Clothar alatt eltávolítja a csatamezőről sat. sat.

Hogy vajjon megfelel-e ezen türelmetlenség a keresztyén vallás czéljának, melly Isten s ember iránti szeretetben központosul, itt vizsgálni nem akarom; de annyi bizonyos, hogy az álladalmakra nézve igen káros befolyásu volt, mert épen annak ellenkezője mozdittatik ez által elő, mit a statusok java kívánt volna. A zsidók ugyanis idegen földre jutván, sem mesterséget nem üzhettek, részint mert az élelmi szerek vagy pénzzeli kicserélésre, melly ahoz kívántatik, a kölcsönös bizalom hiányában, mint ez az idegen iránt lenni szokott, szert nem tehettek; részint pedig, mivel akkortáiban a mesterségek többnyire a nők s szolgák kezében levén, azon természetűek nem valának, miszerint annyi hasznot hajtsanak, hogy az ember belőle megélhessen, — sem földet nem művelhettek, részint mert az akkori időben, midőn még a benszületett más keresetmódot nem ismert a földművelésnél, később pedig a hűbéri viszonyok miatt, telket alig kaphattak, részint pedig mivel igen kevesen lehettek, kik annyi tőkével bírtak volna, hogy rajta földet szerezhessenek. Mi vala tehát részökről teendő? A kereskedéshez nyultak, részint mivel ebben a kisebb tőke is ügyes kezelés mellett nagyobb hasznot hajtott, mint az említett keresetmódok, részint, mert ezen mező akkortáiban csaknem egészen parlagon hevert. S ők e mezőn, nagy fáradságuk után bő aratást nyervén, meg is maradtak. Voltak azonban kivételek is, miket vagy a kereskedéshez kívántató ügyesség hiánya, vagy pedig más körülmények szültek. Az álladalom fel-

adata tehát az volt volna, ezen kivételeknek kedvezni, őket telkökön szabadon mozogni hagyni, de mi több, azokat is, kik a kereskedésre adták magokat, a földműveléshez s a mesterségek üzéséhez édesgetni. S mit teszen a vallási buzgalom? Babonassággal elijeszti a földművelő osztályt a zsidótól, a zsidóra olly valamit fogván, mi neki soha eszeágában sem volt; eltiltja továbbá, hogy zsidó keresztény szolga által ne műveltesse földjét, mi által a vagyonosbak az üzlet ezen legtisztesebb módjától okvetetlenül eltávolíttatnak. Feladata továbbá az lett volna, hogy népeit szorosabban egymáshoz csatolja; felügyelni, hogy a társadalomba semmi idegenkedés be ne csuszszék; törekedni, hogy az egyetértés alattvalói között meg ne zavartassék; hogy így érdekeik egybe olvadva, minden visszavonásnak eleje vételessék; hogy az egyesek közti békesség által az öszszeg boldogsága lehetőleg előmozditassék. S mit tett a vakbuzgalom? Minden családi s társadalmi viszonyokat felbontani törekszik, s így a visszavonás magvát elhintve, tovább megy s eltiltja a zsidónak minden erény gyakorlatát, őt mindenben, élelve szerzésében, ereje kifejtésében, szelleme kiművelésében egy alacsony térre szorítva.

S mi lett mind ennek következménye? Talán czélt ért az egyház ezen türelmetlenségével? Oh nem! Az egyik fél az emberi jog s méltóság tiprásában ugyan nagy haladásokat tett a szeretet istene nevében, de a másik fél türve szenvedve a gyötrelmeket s kimondhatlan kinokat, mellyeket rá a téritésikór s a türelmetlenség szörnyetege hozott, ugyan csak Istene nevében talált vigaszt, állandó erőt, ma-

radandó s kiírthatlan bizodalmat. Mennél gyarlóbb, alacsonyabb volt az egyik hitbuzgalma, annál szellemibb, fellengzőbb volt a másiké, s viszont, mennél makacsabb, edzettebb lön az egyik, annál dühösb, türelmetlenebb a másik fél. Az ellentét borzasztó lön, az egyik üldözött, a másik gyülölt, mert a folytonos bántalom a gyülölet legbiztosabb forrása, s így mindkettő az erkölcstelenség körmei közé jutott.

— Továbbá, mivel itt az egyes szintugy mint az egész támadtatott meg, a reactio is általános volt. Az üldözések, mellyek a zsidót mint ollyant illeték, arra inték minden egyest s ugyszólván, tudára adák, miszerint ő egy egész testület tagja. Szorosabban csatlakozott tehát a vele egysorsú s egyhitűekhez. Nemzetisége iránti érzelme fölébredt, s erre büszke is lön, s hogy is ne? hisz tiszta öntudatunkban igaztalan ellenünket csak megvetni tudjuk, s az áldozatot, ha menekülnünk nem lehet, nyugodt lélekkel hozzuk; pedig ő jól tudta, hogy ellensége igazságtalan, örömmel mondott tehát le a föld minden javai s élvezeteiről, örömmel hágott a számára kész máglyára, lelkét azon Isten kezébe ajánlván, kiért meghalni százszor kész lett volna!

A szívnek ezen hurja megpendültével ő tehát, vallása palástjába burkolva, még jobban összehuzta magát, mint talán a papság akarta volna, mert ezentúl semmikép nem hathatott rája, de kétségtelenül jobban, mint azt a status érdeke ohajtotta. Ő ugyanis magát mint hazáján kívülit, mint idegent nézte a keresztény álladalmakban, s hogy is ne? hisz hazájához semmi érdek nem köté, rája, mint üldözött kereskedőre nézve, ki csak szükségei

födözésére használhatta a hozzá idegen s iránta idegenkedő földet s népet, igen közömbös lehetett: valyon hol született? hol lakik? hol találja élelmét? micsoda nép közt kereskedik? vagy ki kormánya alatt tengődhetik? Ő neki az egész világ hazája, mert a nagynehezen összehordott ingó vagytonát senkinek, semminek nem köszönheti csak önnön magának s Istenének.

Jaj, de ezen mindkét részről idegenkedés idővel ki is keltette s meg is érlelé a gondosan ápolt túrelmetlenség magvát. A zsidó minden oldalról, jellemében, keresetmódjában, vallásában, szántsándékosan vagy nem, készakarva vagy nem, mindegy, — a nép előtt gyűlölet s gúny, megvetés s gyaláztat tárgyává tételvén, az, a keresztes háboruk alkalmával, midőn a hitdüh tetőpontjára hágott, ellene felbőszül, gázolja, tiporja, rabolja, gyilkolja, mészárolja s fölkonczolja, üldözi, üzi s megfosztja vagytonától, gyermekitől, életétől s mind ezt azon hitábrány, azon tébolyodottságban teszi, mintha a keresztény Istene ezt így akarná, kívánná, sőt parancsolná. Oh ember, hát illy ördög is lakhatik kebledben, még pedig az Isten álarca alatt!

Később a vér kissé meghűtével az üldözést ürügy nélkül folytatni s folytattatni nem lehetvén, majd tehát a kutak mérgeztetnek meg, s ez hogyan? Egy ostyát gyaláznak a zsidók, azt, tudja Isten, micsoda varázs-műtétel kíséretében a kutba vetik, s ettől a víz méreggé válván, a népet megöli. (Hogy ezt t. olvasóm nem érted, arról nem tehetek, magam sem értem.) Majd az hozatik fel, miszerint a zsidóknak husvétkor keresztény vér szükséges stb.

stb. Illy fölfödözött eszmét a nép örömmel fogadott, hogy a zsidón vérszomját enyhíthesse. S ez annyiszor ismételtetett, hogy az emberi elme csak a felolvasásba is belé fáradna; de meg a jobb érzet undorodással fordul el a historia ezen undok folytjaitól, csak szálni tudván azokat, kik ezen vérengzések okai, kik annyira eltévedtek, hogy az emberiség ezen abnormis állapotán meg nem ütköztek, de sőt azt elősegíték. Egy esetet még is czélszerűnek látok előhoznom, ha csupán szavaim igazolására is.

Bonfin a következő történetet beszéli el: Hazánkban, Nagyszombaton 1490-ben egy keresztény gyermek veszett el. Egy valakinek állítására, miszerint a gyermeket egy zsidó házába bemenni látta, az egész, 12 férfi s 2 nőből álló család a törvényszék elébe idéztetik. A többit halljuk az ő szájából: „In quaestionem abreptae mulieres, metu tormentorum adactae, totam facinoris indignissimam seriem confitentur, quarum testimonio convicti reliqui Palatini jussu, omnes magno ad id excitato in foro incendio conflagrarunt, alii, qui minus videbantur obnoxii magno pecuniae numero sunt multati. Cum autem e senibus causas tanti patrandi facinoris, per tormentorum cruciatum cruerunt, quatuor eas esse reperiebant. Unam quod ita majorum auctoritate persvasum haberent Christiani hominis sanguinem praeputiis in circumcissione oppositum, sistendo sanguini opportunum esse remedium. Alterum quod eundem ad conciliandum inter se amorem plurimum valere, in cibo datum existimarent. Tertiam, quod cum viri ac mulieres aequae apud eos fluxu menstrui laborarent, sanguinem hominis Christiani

epotum, idoneam ad id morbi esse medicinam experti erant. Quartum, ut vetus apud se, sed reconditum decretum exequerentur, quo quotidianis sacrificiis in aliqua regione Christianum Deo sanguinem libare coguntur. 1) Már itt nem tudja az ember, mit csináljon, nevéssen-e? boszönkodjék-e? Annyi bizonyos, hogy „metu tormentorum adactae“ vagy „per tormentorum cruciatum“ a vén banyák még többet is mondtak volna, ha a bírák evvel meg nem elégednek.

Összitsük az egészszet s micsoda kép áll előttünk? Vallási ferde elveknél fogva a zsidó eltávolittatik a földmiveléstől, kizáratik a társaságból, eltaszittatik a munkától, megfosztatik a szabadságtól, s ennél fogva minden magasb erénytől, minden emberi jog s méltóságtól; minden kapocs, minden láncz, melly őt szülő földjéhez, keresztény barátja s társához kapcsolná, kötné s szorosban fűzné, elmozdittatik, elszakittatik; szívében a folytonos üldözés által ellenszenv, sőt gyűlölet a keresztény vallás s követői iránt ébresztetik s ápoltatik, mert milly fogalma lehetete olly vallás s annak követőiről, melly s kik illy méltatlansággal illetik, melly s kik rajta olly erkölcsstelenségeket, olly bitorlásokat követnek el! s így a hon- s a felebaráti szeretet fogalmai köréből száműzetik. A mit pedig a vallási üldözés e tekintetben tenni elmulaszt, kiviszik politicali ferdeségénél fogva a hűbéri rendszer s ennek kezelői. Ez a zsidóságot még inkább elkülöníti, elszigeteli, elszakítja néptársaitól, minden tisztességes üzlet módjától, szabadalmazott castot alakítván belőle, mellyet

pénzforrásul használ, s ezen önkényt annyira viszi, hogy a zsidó, ha annak eleget akar tenni, két keze munkájából meg nem élhetvén, nyereszkedésre kényszerül; majd tovább megy, s a zsidót rabszolgájává teszi, életét, becsületét, vagyonát kegyelmétől vagy inkább kegyetlenségétől függesztvén föl, s önnön kezeivel taszítja az erkölcstelenség örvényébe, megengedvén neki, s ezen engedelem parancs, uzsoráskodni, hogy önkénye-szülte terveit a zsarolt pénz által kivihesse; majd még tovább megy, a zsidót, kinek életével, saját vallomása szerint, csak úgy kockázik, pénzügyi hivatalokra alkalmaztatja, hogy általa a népet zsarolja, s ha a nép magát észreveszi, oda dobja a zsidót s a törvénykönyvbe azt iktattatja: — „ut Judaei ab arendatione teloniorum velut Jurium Regni incapaces, infideles, et nulla conscientia praediti“¹⁾ etc. De hát kérdem, kit illet ezen vád közelebbről s sajátképen? Talán a zsidót? Oh nem! s százszor mondom: nem! hanem igen is téged, keresztény nép, pedig kétszer, először mint keresztényt, másodszer mint embert!

Hogy a mondottak, kis módosítással, Magyarországra is állanak, mutatják első László s Kálmán királyok alatt hozott s fönt idézett zsidó-törvények, mellyek egészen az akkor a német birodalomban uralkodó vallási elvek szelleme bélyegét viselik magukon; kétségteleníti az itt is behozott hűbéri rendszer; bizonyítja az, hogy Zsigmond épen azon évben adta a magyarországi zsidóknak az uzsora-privilegiumot, mikor Csehországban valamennyi zsidó-

¹⁾ Corpus juris Ferd. III. Decret. II. Art. 91. § 8.

adósságot, legfelsőbb parancs által elengedettnek hirdettetett, mi lehetett tehát ezen tett rugója más, mint a zsarolás? bizonyítja továbbá azon körülmény, hogy azon törvénynek, mellynek ereje által a zsidók a pénzügyi hivatalokból eltávolítandók valának, háromszor kellett megnyittatni, hozatott azon törvényt i. 1647-ben, megújított 1649-ben, s ismét 1655-ben, s ismét 1715-ben; pedig, ha azon törvény a királyok érdekével összeütközésbe nem jött volna, nem látom be, miért s mi végre ezen sok ismétlés, újítás? midőn már legelőször is olly erélyesen nyilatkozik a zsidók ellen, mint ez a legközelebb idézett szavakból kitetszik. De bizonyítja leginkább az aranybulla 24-dik czikke, melly így hangzik: „Comites Camerarii monetarum, Salinarii et Tributarii, Nobiles Regni nostri sunt. § 1. Ismaelitae et Judaei fieri non possint.“ Mert kérdem, mi köze volna ezen törvénynek, melly csupán a pénzügyi hivatalokra szorítkozik, az ország s nemeseknek a királytól nyert szabadalmival, ha a rendek be nem látták volna, miszerint Magyarországon is ép úgy, mint másutt a zsidók ebbeli hivatalokban csak eszközül, még pedig önkénytelenül, saját akaratok nélkül használtatnak a király részéről a népszarolásra? Ha egyedül bennük volt a hiba, s ebbeli hivataloskodásukat nem a király érdeke igénylé, ezen törvény az arany bullába nem tartoznék! Nézetem szerint az arany bulla ezen czikke megczáfolhatlan tanubizonyossága mind a magyar rendek éberségének, mind pedig a zsidók ebbeli ártatlanságának.

De nézzük a dolgot más oldalról is. A zsidók, mint bebizonyítottuk, a középkorban az egész ke-

resztény világban csak annyira becsültettek az álladalmak részéről, mennyire a pénz szerzésében használhatók valának; figyelemre egyébaránt csak anynyiban méltattak, mennyiben vallási elvök s ebbeli meggyőződésök törhetlen, kiirthatlan, sőt hajlithatlan vala; minden más tekintetben egy chinai fal zárta el őket a keresztyénség elől. Ezen fal mögött sok nemes sziv dobogott, a házi erények mind virágoztak, u. m. a jótékonyosság, a kegyelet, a takarékosság, a józanság, a szüzesség, a házasságban hűség s békeség stb.; ezek mind megannyi lombos ágai levén a szivökben mélyen gyökeredző több évezredes életfának, a vallásnak. De hiányoztak az országos vagy nemzeti erények, u. m. a honszeretet, a szabadságérti lelkesedés, a tisztesség, a nemes büszkeség, a bátorság, a művészet s a világi tudományok, ezek ismét káros kinövései levén az elkülönöttségnek, az elnyomásnak, az üldözésnek stb. Ezek legfőbb jellemvonásai a középkori zsidóságnak; innen a magabazárkozottság, a csuszás-mászás, a külső hanyagság s a féltékenység, mellyek némelly zsidót még a mai korban is igen igen kitüntetnek. A zsidók továbbá eleinte a német birodalomban telepedtek meg mindgyájan Roma bukta után s előtt, s innen széledtek el önkénytesen vagy önkénytelenül azon különbféle nemzetek közé, mellyek csak később lettek historiai jelentőségüekké. Innen tehát az, hogy a régi német nyelv eredetileg valamennyinél közös, lakjanak bár Európának keleti vagy nyugoti, északi, vagy déli részén (kivéve a spanyol s török zsidókat s még néhány olaszokat), ezek pedig a kor ferde iránya következtében, egész a mult századig, vagy épen a

jelenkorig, ép úgy mint Németország maga, legkevésbé sem iparkodtak rájuk hatni, vagy más szóval, maguk közt feloszlatni. Innen tehát az is, hogy a magyarországi zsidó nyelve, öltözete, jelleme s szokásai többnyire ugyanazok, miket magukkal századok előtt a német birodalomból hoztak, mert itt is ép oly kevés, vagy talán még kevesebb gond fordítottatott rájuk az álladalom részéről, mint másutt. Ne csudálkozzunk tehát, ha a zsidó ugyanazon váddal terheltetik itt is ott is, ha ugyanazon jellemű, s ugyanazon sorsu itt mint ott. Csak hogy, dicséretére legyen mondva a magyar jószivűségnek, azon iszonyu vérengzések, mellyekkel másutt minden második harmadik léptén a történetnek találkozunk, itt igen gyéren mutatkoznak. Van annak ugyan más oka is, az t. i., hogy a vallási vakbuzgalom a magyarokat, mint keleti népet, soha egészen át nem hatotta, mint ezt a keresztes háborukbani részvétlenségök elég világosan mutatja.

Mindeddig csak a középkor viszonyai, körülményei, vallási s political elveiből huztunk következtést, az akkori zsidó jellemét festendők, czélunk csak azon források fölfedezése levén, mellyekből mind azon vádak erednek, mellyek némeljeknél még most is nagy sullyal bírnak. Most vessünk egy futó pillanatot az újabb kor eseményeire, fejlődésére s lényeges jellemvonására, hogy a zsidók állapota körül teendő s tett javítások szüksége a különféle álladalmakra nézve általában, különösen pedig Magyarországra nézve kiderüljön.

Miután az absolutismus legfelsőbb fokát elérte,

s 14-dik Lajos ezt mondá: „L'état c'est moi“ a koczka megfordult; a lélek öntudatra kezd ébredni, a szellem lassanként lerázza bilincseit, az egyén megismeri méltóságát; belátja, miszerint a formák csak külhėjai, hüvelyei az ideáknak, a boldogító elveknek; a formák nem magukért, hanem a bennök rejlő gyümölcsért vannak, ezt tehát tisztán, magában, szabadon s teljesen akarja élvezni; sejti, érzi, hogy nagykorúságát elérte, a gyámságnak tehát hátat fordít, az Isten s természettől nyert jószágokat korlátlanul akarja használni; kimondja, mikép nem a nép vagyon a statusért, hanem megfordítva; a hűbéri lenyügözö viszonyokat tehát fölforgatja, az önkényt korlátozza s törvényt léptet helyébe, mellyet maga magának szab, mert csak így érzi magát szabadon; a békét szilárd alapra helyezi, a csatamezőt kerüli, mert észre veszi, miszerint az ipar, a tudományok s a művészet nem ezen a mezőn virágozhatnak, pedig ezek teszik az álladalom valódi boldogságát; s így művelődik, tökéletesbedik; szóval: megismeri magát, hivatását s feladatát. S megismerve magát, ismerni s becsülni tanulja embertársát is; az előitéletek roppant épületét szétbontja, a választó falat lerontja, mindenkinek szabad tért, szabad mozgást engedvén, belátván, hogy igaza van a költőnek:

Jeder start alleine
Stärker im Vereine.

Felebarátját tehát magához emeli, hogy vállvetve együtt munkálhassanak a status épületén, s együtt élvezzék a boldoglét gyümölcsseit.

Igy van ez a vallással is. Az újabb kor itt is meg tudja különböztetni a formát a lényegtől, belát-

ván, miszerint a vallások különféle formái mind megannyi különféle kifolyásai ugyanazon örökkévaló eszméknek; a különség csak subjectiv; s hogy minden ember az őseitől öröklött formákhoz szeret ragaszkodni, de az mit sem tesz, mert hisz mindnyájan az élő Isten iránti hódolat jelei. Ennek következtében a türelmetlenséget számüzi, a lelkiismeret szabadságát hirdeti, Istenét szereti, nem rettegi, szereteti, nem rettegteti; mennyivel kevésbé pedig veszi ezen formákat ismertető jelekül arra, hogy vajjon ezen ember, ki imigy vagy amugy imádja Istenét, emeben vagy amaban a házban tiszteli mindnyájunk urát, ki ezen vagy azon formában épen forma nélkül szereti teremlőjét hogy, mondom, ezen ember képes-e hivatalra vagy nem, lesz-e belőle jó polgár vagy nem, van-e lelkiismerete vagy nincs? Elismeri, mert maga kárából okult, miszerint a vallási elvekben a kényszerítés nem hogy célhoz vezetne; nem hogy a meggyöződést megváltoztatná; nem hogy a szivek egymáshoz közeledését elősegélné, az egyetértés malsztját előidézne, a felebaráti szeretetet előmozditaná, az erkölcsiséget gyarapitaná, öregbitené: hanem épen megfordítva, a kedélyeket fölizgatja, a rendet fölbontja, barátot baráttól, embert embertől, fiut atyától, testvért testvértől eltávolít, elidegenít, eltaszit; visszavonást, ellenszenvet, sőt gyűlöletet szülvén ott, hol a rokonszenv olly igen igen szükséges; sőt utóbb erkölcstelenségre, az emberiség legiszonyubb mételyére veze! — s így állapodik meg az eszme: a politicának a vallással semmi köze!

Ugyde ezen fönséges eszmék valósítására, élet-

be léptetésére roppant idő szükséges; sokat kell ugy egyes embernek, mint egész nemzeteknek, sőt az egész emberiségnek botlani, sokat próbálni, míg ezekre megérik; a megrögzött előítéletek sokkal kérgesbek, sem hogy a tudomány abstract elveit azokat egykönnyen felbonthatnák; a szokás által sanctionált halvélemények sokkal szentebbek, sem hogy egyes fölvilágosult fők tekintélye azokat devalválhatná; s ha csak egy roppant villanylökés az egész álladalmi tettet át meg át nem rázza, mitől az Isten őrizzen bennünket — az csak lassanként üdül, vagy inkább bel kinjaitól még soká zaklattatik, elannyira, hogy ha korán idején gyógyszerekhez nem nyul, ereje mindinkább fogyand, szerkezete mindinkább gyöngülend, míg romba dül.

De láttuk, mint felelt meg az újabb kor a zsidó kérdésnek. A hűbéri viszonyok 5-dik Károly óta mindinkább tágultak, fogyatkoztak, s a szerint, a mint elébb vagy utóbb, inkább vagy kevésbé kibontakoztak az egyes álladalmak békóikból, a szerint s azon arányban javult a zsidók helyzete, mert ezen szoros viszonyok megszűntével a zsidók is elférhetnek az államban; megszűntek tehát servi camerae lenni; az adó sok nemei nehezebben szedettek be az egyes nagyok ellentállása közbejöttével; de leginkább javult az a roppant birodalom fölосzlatával, mert a kisebb egész egyes részeit jobban átláthatni, s így részint a többi néposztályok jogainak elismerésével, elismertetett a zsidóké is, részint pedig abnormis állapotuk káros befolyása az álladalomra sokkal feltünőbb vala, sem hogy az éber szemet kikerülhetne volna, azt tehát a különbféle nem-

zetek különféle módon orvosolták s orvosolják. A zsidók is kijöttek buvhelyökből, rejtekeikből, mert a sok fejü hydra, melly elől elbujtak, élni megszűnt; átköltöztek tehát az életbe s annak igényeit megismerve, levették magukról a több százados piszkos nyelvet s öltözetet, melly barlangjaikban szintugy rájuk ragadt; megismerkedtek a tudományokkal, a művészettel, a hazaszeretben magukat fölülmulni nem hagyják, az ipar dolgában kitünőek, szóval: művelődnek, tökéletesednek s díszére válnak azon álladalmaknak, mellyeknek elismert alattvalói, polgárai. Igaz, hogy mindeddig csak három vagy négy országban vannak egészen polgárosítva, de ellenben igaz az is, tagadhatlan tény, uraim! hogy sehol az egész kereszttyén világban, hol csak zsidó lakik, sehol, mondom, kevesebb gond nem fordítottatott rájuk mint épen hazánkban, Magyarországon! még Csehországban is sokkal jobban rendezvék bel ügyeik, sokkal több szabadalmakkal bírnak mint itt. Ott a status által elismert kerületi Rabbik vannak; ott egy zsidó rendkívüli tanár az egyetemben; ott a zsidó ügyvéd lehet; ott az ipar dolgában nem korlátolvák sat. sat. Hazánkban meg nemcsak hogy olly szűkkeblűség uralkodik a zsidó ügyben, melly egy constitutionalis országnak csak szégyenére válhatik, mert elismert dolog, miszerint a zsidó-emancipatio hévmérője a nemzetek miveltségének, de gyakran az ember olly borzasztókat is olvas az i!őszaki sajtóban a zsidók irányában, kivált a beesett szemü német vén anyók vért fagyfaló kísérteties vonásaiban, hogy önkénytelenül vissza kell emlékeznie a nagyszom-

bati historiára ! Ezekén ugyan az ember csak sajnálkozással mehet keresztül, mert ugyan mit felelhet arra, ha a Pesther-Zeitung azt mondja, hogy a zsidóság tolvaj-czimboraság ? de vannak látszólag higgadtabb vádak is, melyekre már felelnünk kell. *)

A B. P. Hiradó 720-dik számbeli „egynehány szó az emancipatio ügyében“ című cikkben következőt olvasunk : „Legyenek bár nyomasztók a föltételek, melyek alatt valamely nemzet egy idegen népnek határit megnyitja, ennek későbbi időkben nincs oka a zugolódásra, mert volenti non fit injuria, Megvallom, én erre jó izüt nevettem, mert valóban furcsa dolgokat lehetne ebből következtetni, p. valaki mondja: ölj meg s én megölem, a törvénynek hozzá semmi szólása nincs, mert hisz volenti non fit injuria. De mondok gyöngédebbet: valaki igen szükségel 100 ft. s én érte ezres váltót kívánok, semmi igaztalanságot nem követek el, mert hisz volenti non fit injuria. Kér valaki, hogy kártyázzak veled, s én hajlok kérelmére, de egyszersmind meg is fosztom tetemes vagyonától, semmi erkölcstelenséget nem követek el, mert hisz volenti stb.

De hát hol van ennek határa? megmondom. Minden ember szabadon rendelkezhetik ugyan vagyonáról, sajátjáról, de csak addig, mig ezen rendelkezése az erkölcsggel összeütközésbe nem jön, mert ezen esetben nem a fölött rendelkezik, mi sajátja, hanem a fölött, mivel az emberiségnek tartozik, azt pedig el nem sajátíthatja, a fölött nem rendelkezhetik, nem alkudozhatnak s így más sem veheti

*) Ezen felelet egy része már közöltetett a B. P. Hiradó 780. s 781. számában.

azt el tőle megegyezése esetében sem , a nélkül, hogy az emberiség ellen vétkeznék. S már négyezer éves Moses azon erkölcsi szabálya , miszerint szabadon született ember szabadságát örökre el nem adhatja, s ha csak akarta is eladni, olly bélyeg sűtetik rá, melly őt gyalázatjára minden más embertől megkülönbözteti, s ennek oka, mert csak szabad ember lehet erkölcsös.

Ezután a történetre hivatkozik, be akarván bizonyítani a zsidók roszaságát, de erre már elég bőven feleltem.

Azután az *Illustrirte Zeitung*gal áll elő , melly ezt mondja : „Az ó szövetségi szentírás a jótettekért mindenütt földi jutalmat ígér ; a vétkeket pedig büntetésül földi károkkal fenyegeti. — — Innét van, hogy anyagi haszon reményében sok zsidó becsületét is feláldozni kész ; innét az is , hogy anyagi kár elhárítására többször lelkiismeretlen eszközökhöz is nyul“. Egy becsületes kereskedő erre azt jegyzé meg , hogy ha cselekedeteinek rugója a földi jólét volna, még az nap megkeresztelkednék , bizonyos levén, miszerint ezen lépéseért, melly épen nem nagy fáradságába kerülne , szive legvérmesb vágyainak teljesülését várhatná jutalomul. S én kérdem , nem hirdeti-e ugyanczt a világtörténet? A zsidók egy eszmeért, hogy csak egy Isten van, föl hagyták magukat konczolni , elevenen megégetni, számüzni, meggyalázni, minden vagyonuktól megfosztani, szóval : kinzott vértanuvá lettek vallásuknak, s ha az *Illustrirte Zeitung*tól kérdeznők : vajjon miért tették ezt ? bizonyosan azt felelné : földi jólét reményében! pedig ezen eszme irányában is

csak efféle fenyegetéseket olvashatunk: Ha idegen isteneket imádtok, az ég megtagadandja az esőt, s a föld nem szolgálndja gyümölcsét!

Hogy az ó testamentumban földöntuli ígéretek s fenyegetésekre nem találunk; hogy a földöntuli életről általában szó nincs, annak mi csak örülhetünk, mert mondassék az ki akármi szóban, utóbb is babonáságra vezetend; annak az emberi kebelben ugyanis élni kell, de szóba az nem foglaltathatik, mert úgy látszik, itt egy soha nem szellőzhető fátyol van vonva a halandó szeme előtt (ha csak Mohamed azt nem szellőzé) s talán azon okból, mert különben az ember akarata tulságosan zaboláztatnék, s így megszűnnék erkölcsös lenni, mert az erkölcsi jónak csak ekkor van értéke, ha a rosszal parallelizáltathatik, más szóval: ha az a szabad akarat gyümölcse.

De van annak egy más, igen alapos oka is. Az zraelita status theocrata vala; Isten volt a király, Isten a hadvezér; Isten izent háborut s kötött békét; Isten szerezte meg a földet s tartotta meg alattvalói kezében, szóval: Isten rendezé el minden közállományi ügyeket. Ugyde status törvény nélkül fön nem állhat, kezökbe adatott tehát az izraelitáknak Moses öt könyve, de ismétlem, mint törvénykönyv, nem pedig mint vallástan, s erről az ember legjobban meggyőződhetik, ha a rendőri, igazságkiszolgáltatási s több efféle törvényekre ¹⁾ vet egy futó pillanatot, de leginkább abból, hogy az egész

¹⁾ L. Exod. XVIII, 25; XXI; XXII; Num. XXXV; XXXVI: Deuter. XV; XVII. 8—20: XIX; XX; XXII, 13—22 sat.

Pentateuchban egyszer sem fordul elő; hi g y j é t e k ezt vagy amazt, hanem: t e g y é t e k ezt vagy azt, mint azt a híres Mendelsohn ¹⁾ megfejté. Hogy pedig törvénykönyvnek csak földi javak iránt lehet ígéretek s fenyegetéseket tartalmazni, azt bebizonyítani szükségtelen. Más szóval: theocratiae fogalma olly álladalmat tételez fel, mellynek vallási s erkölcsi, szintugy mint közállományi törvényei földi büntetést, azaz: egyesekre nézve vagy testit (itt halált, szijazást) vagy pénzbelit (itt néha áldozatot), az egész nemzetre nézve pedig isteni csapást (itt éhséget, háborút stb.) vagy földi jutalmat, egyesekre nézve hosszú életet, családi örömekeket stb. az egésze re nézve hőiséget, békességet stb. vannak maguk után. Ezen status megszűntével a közállományi törvények egészen, a vallási s erkölcsiek pedig csak mint statutörvények szűnnek meg, egyébiránt örökkévalók, mint az Isten eszméje.

Az előzmény tehát nem egyéb mint tudatlanságszulte koholmány, de kérdem, a következményben foglalt vád egyéb-e? Tegyéek kezöket szivükre el-leneink, s vallják meg, hogy ha tapasztalásból tudják is, mikép a zsidó lelkiismeretét pénzért eladja, azt csak egy-kettőnél tapasztalák, s így azt az egész népfajra ráfogni képtelenség, igaztalanság! S én ugy hiszem, már nem azon korban élünk, midőn egy zsidó bünét az egész néposztályra róják. Vagy talán csalódom? Oh nem! ezt nem hiszem; hanem inkább azt, hogy vakon követik azon balvéleményen s elöitéleteken alapuló közvéleményt, mellyet leron-

¹⁾ Jerusalem Ofen 1819. S. 128.

tani a jelenkor legsürgetősb feladata. De nézzük ugyan is, min alapul azon közvélemény? Azt, hogy a kereskedés egyik tényezője az álladalom boldogságának, Magyarországon is be kezdék már látni a 19-dik században, s az eszme a törvényben meg is fogamzott, de még életbe nem lépett. Ennek oka az, hogy a régi magyar szokások többnyire eredeti szüzességökben maradtak meg Europa közepette, most már ezer éven keresztül. Ez több tekintetben igen jó s üdves, csak hogy némellyek által az ország a kor haladásától igen igen hátra maradt. Az eredeti magyar férfi öltözete ugyanis, mint ezt külföldön mondani szokták, vászon ing s gatyá, egy bunda, melyet télen a gyapjuval befelé, nyáron meg kifelé fordítva visel stb.; a nőé: festett vászon szoknya, egy tarka kendő, még egy pár hosszú száru piros csizma. Butora a magyar családnak egy festett láda, egy nyoszolya s két, három fa- vagy szalmaszék! Élelme: az istenadta kenyér — ha adott, — egy malacz, nyáron a gyümölcs stb. Itala a szőlőjében termett bor, s evvel gyakran megvendégeli komáját, szomszédját stb. mert pénzre csak igen ritkán van szüksége, adósságait is többnyire természetesen fedezvén. Ezen egyszerű, ugyszólván együgyü életmód s szokások mellett igen természetes, hogy nemcsak legkisebb nyoma sem lehet a kereskedésnek, de róla még fogalma sincs a magyarnak, ennél fogva ő abban semmi egyebet csalásnál nem látván, egyenesen azt következteti, hogy tehát a zsidó csaló. Im' ezen alapul az említett közvélemény az őszinte, becsületes, eredeti magyarok között, kik velejét tesszik Magyarországnak.

De kérdeem, ki meri a mondottaknál fogva tagadni, hogy ha van valami kereskedés Magyarországon, azt csupán s egyedül a zsidónak köszönheti? ki meri tagadni, hogy a zsidó az, ki a rossz közlekedés s bizonytalan utak daczára a terményeket vásárra szállítja, s ez által azoknak értéket szerez? ki meri tagadni, hogy általa a mesterember időben s fáradságban nyer, mennyiben ő ugyszólván a puszták hajója levén, a nyers anyagot a kézműves házához, a feldolgozottat pedig házából elviszi vagy elviteli? szóval, ki meri tagadni, hogy általa a természető tőkére, a kézműves munkára s vagyontára szert tehet, s így a haza szorgalomban, jólétben nyer? Ha tehát a közvélemény hibás, arra hatni, azt javítani kell, nem pedig általa a haza még nagyobb boldogtalanságának alapját megvetni, mert míg ezen visszavonás, ellenszenveskedés főáll, addig az erős nem lehet; míg a magyar a kereskedéstől iszonyodni fog, addig az virágzó nem lehet.

Lám egy spanyol irodék a Nápolyi trónon a mult század derekán egészen másképp nyilatkozik a zsidók által üzött kereskedés irányában. Ime ide iktatom I. Károly Nápolyi király által 1740-ben e tárgyban kibocsátott kiváltság- vagy inkább meghívó levelet:

„Charles, par le Grace de Dieu, Roi des deux Siciles etc. fait sçavoir, qu'il accorde une entiere et publique liberté et Sauve garde à la Nation Hébraïque, pour negocier et venir s'établir et demeurer dans les Domaines de deux Siciles et places en dependantes.

Et d' autant que l' heureuse experience d' au-

tres Princes Chrétiens et Catholiques dans leurs Etats, nous apprend évidemment, que la Nation Hébraïque s'aplique uniquement et entièrement au commerce, ce qui suffit pour apprendre à un peuple ignorant dans de telles circonstances, la manière à pousser son Commerce par la navigation jusques dans les Pais les plus éloignez. Suivant donc l'exemple d'autres Princes sages et vertueux, nous avons résolu de souffrir et d'admettre la N. H. dans nos Etats, en accordant par notre présente Ordonnance au lettre Patentes à tout marchands Hébreux et autres Personnes de cette Nation, habitans de l'Orient à la Occident dans quelque autre Pais que ce soit les Privileges, avantages, franchises, exemptions et prerogatives etc. s'ils viennent s'établir. ou négocier dans nos Etats“.

Evvel semmikép nem akarom azt mondani, hogy a zsidók monopolizálják a kereskedést, vagy a kereskedés monopolizálja a zsidót, más szóval, hogy kereskedő egyedül zsidó legyen, s zsidó egyedül kereskedő legyen — nem, mert mind a két eset egyaránt ártalmas, mind az összes álladalomra, mind pedig a zsidókra nézve. Az elsőt azért kell kerülni, mert ismerve az emberi gyarlóságot, csak igen kevés embertől várhatjuk, hogy maga hasznát előbbre ne tegye mint talán az álladalomét. A másikat pedig azért, mert a status feladata más nem lehet mint arra iparkodni, hogy alattvalói közül senki ereje kifejtésében ne gátoltassék, hogy az általános versenyzés, vetéikedés által, az általános boldoglét előmozdítottassék. E szerint tért, szabad s korlátlan tért, uraim! mindenkinek; hadd nyulhasson a zsidó is az ipar

s tudományok akármeltyik ágához, hadd idézze elő boldogságát, hisz ezáltal közvetve az összes álladalmét is gyarapítani fogja! hadd vergődhessék ki azon iszaphból, melybe csupán s egyedül ti általatok s ti köztetek sülyedt! hadd vethesse le a pénzvágyat, melybe csak a mostoha sors öltözteté!

Itt elleink az 1840: 29-dik t. czikkkel állnak elő, s így kiáltanak fel: „boldog Isten, a zsidók még evvel meg nem elégednek“! már ez valóban furcsa, mintha itt alamizsnáról, kegyelemosztásról volna szó! Igaz, hogy elleneink épen ezen szempontból indulnak ki, de hogy mennyire hibás ezen nézet, úgy hiszem, már elég bőven megmutatám. Most tehát csak az említett t. cikket szabadjon taglalni, s ebben csak a 2-dik §t, melly így hangzik: „A fenálló föltételek mellett gyárakat állithatnak a zsidók; kereskedést s mesterségeket akár maguk kezükre, akár vallásbeli legények segítségével is üzhetnek s ifjait ezekben taníthatják; — azon tudományokat s szép mesterségeket, miknek gyakorlatában eddig is voltak, ezután is gyakorolhatják.“ A zsidók tehát keresztyén legényeket nem tarthatnak, hogy miért: azt tudnunk szükségtelen! ök maguk kezükre vagy vallásbeli legényekkel dolgozzanak, im itt a dolog bibéje! mert zsidó legényeket a légből alig kaphatni, magyar földön meg épen nincsenek; de nem is lesznek, mert a czéhek zsidó gyermeket tanítani vagy legalább fölszabadítani vonakodnak, a netalán fölszabadultakat körükbe föl nem veszik, s így: a melly zsidó gyermek mesterséget tanulni akar, ha épen szabó vagy varga nem akar lenni, menjen

külföldre s ha ott fölszabadult, jöjön haza s dolgoz-
 zék zárt ajtó megett s maga kezére, a czimtábla ki-
 tételére meg épen ne is gondoljon, mert az zendü-
 lést idézend, s ha aztán a concurrentiát ki nem áll-
 ja, menjen a Synagógába s ott hallani fogja, mint
 predicál papja: Szeresd hazádat! Ugyan kérdem,
 nem fogja-e azt satyrának tartani, nem fog-e guny-
 kaczajra fakadni, mondván: hazámat szeressem,
 mellyben dolgoznom tilos stb. stb. De leginkább fi-
 gyelemre méltó e tekintetben a legujabb törvény-
 javaslat a honosítás körül. Ez minden kivétel nélkül
 tiltja a zsidó bevándorlást, s így még külföldi zsidó
 legényeket sem tarthatand a zsidó kézműves, minél-
 fogva ki van a törvényben elvileg mondva, hogy
 zsidó egyedül kereskedő legyen!

Igy van ez a tudományokkal is, a zsidó tanuló
 a bölcsészeti pályáról lelépven, további haladására
 csak egy ut vezet — az orvosi pálya — a többi
 mind elzárva előtt. De hát kérdem, mit csi-
 náljon az, ki a boncztudománytól undorodik? vagy
 kinek épen más ágazatára a tudományoknak van
 hajlama? Igaz, hogy a zsidó szelleme annyira törö-
 dött, annyira hozzá van szokva illyféle zsarnoki in-
 tézkedésekhez, hogy ezt mind, bár keserves kedély-
 lyel, elbirja, de azon nemes önérzet, melly egyedül
 képes nagyot, csudát teremteni, a folytonos nyomás
 alatt elvégre is elveszti rugonyosságát, a folytonos
 tűnődésben sorsa fölött eltompul, a folytonos ke-
 servben elvész. Oh Atyám, ezek számára nincs ál-
 dásod?! Oh emberiség, ezek számára nincs malasz-
 tod?! Oh emberiség ezek számára nincs irgalmad?!

S azon gondolat át meg át rázza lelkemet, hogy

talán ismét egy nemzedéket kellend a zsidóságnak czél nélkül fölnevelni; egy nemzedéket, mellynek fogalma nem leend a hazaszeretetről, mert malsztjában nem osztozik; nem leend a felebaráti szeretetről, mert hisz ő gyűlölet s guny tárgya; nem leend a műveltségről, mert se módja, se célja; de nem leend a munkáról, az iparról, mert az ut tőle elzáratik; nem leend, fájdalom! a becsületről, mert csalásra kárhoztatik! Hiába is iparkodunk mi ezen magasztalt eszméket gyermekeinkkel betanultatni, mert szent igaz! minek az élet meg nem felel, annak foganata az emberi kebelben nincs; puha föld ugyan a gyermek szive, mellyből a vetett mag ki is csirázik, de ezen csira az élet viharai közt eltörpül; vedd ki a gyöngé növényt iskolájából s tedd ki az égető napra, vagy a fagyasztó hidegre, annak okvetlenül veszni kell. S ti hazám t. törvényhozói, be nem látnátok. miszerint egy álladalom boldogsága, hatalma s üdve azon arányban növekszik, minél több használható fő s kéz van, s minél czélszerűbben használtnak?! Be nem látnátok, mikép a népet arra, mit mi a műnyelvben honszeretetnek nevezünk, csak az anyagi jólét, az anyagi érdek s haszon vezethet? Sőt megvallom, magamnak sincs más fogalmam a hazaszeretetről mint az: hogy azon föld s lakosaihoz, mellyen s kik között annyira óltalmazva vagyok, mikép boldogságom lehetősége egyedül erőm kifejtésétől, nem pedig mások kényétől függ, élet-halálra ragaszkodom. Ezen honszereteti fogalmam a viszonság elvén alapul, mennyiben én hazámnak életemmel, vagyonommal szolgálni kész vagyok, mivel személyem s vagyonom általa bizto-

sítva van, s ki ebben velem egyet nem ért, az, az ember természetét, az álladalmak keletkezésének s a történeten szellemét föl nem fogta. E szerint igen ferde nézeten alapuló igazságtalan követelés volna egy álladalom részéről bizonyos egyén vagy népfajtól hazaszeretetet kívánni, ha annak érdeke nem ugyan azt igényli.

De azt mondják elleneink : ha nincs is vétkeitek, érdemeitek sincsenek ; ha megengedjük is, hogy bűneitek forrása mostoha helyzetetek, evvel még nincs megmutatva, hogy érdemesek vagytok a polgárosittatásra. No már ez a furcsánál is furcsább ! Biz azt akarnák, hogy a szárnysegezt sas röpülni tudjon ; hogy a lenyügzött szellem egekig emelkedni képes legyen ; hogy lánczsörgésre a Muzsák tánczoljanak ! De üssétek fel Német-, Francia- s Angolország legújabbkori historiáját s bámulni fogtok azon erő kifejtésen, mellyre a zsidó képes. Üssétek fel Spanyolország történetkönyvét, s hasonlítottok egybe a középkort az újabbkorral (a zsidók ezen kor beköszöntével üzettek ki onnan, s ott mai napig nem lakhatnak) ; s mit fogtok látni. Amabban annyi a fénypont, hogy egész Európára világosságot sugárzó nappá olvadnak össze, s ezen fénypontok többnyire zsidók ; emebben pedig a nap leáldozik, s kézzel fogható sötétségbe borul az ország. Jól tudom, hogy van ennek más oka is, de a tudományok számüzésével kiköltözik a szellem is, a test pedig tespedésbe sülyed.

De induljunk más szempontból, s én itt egy jogkérdést teszek fel. Ha egy bíró tévedésből valamelly embert örök fogságra ítél, s csak évek múlva látja

be tévedését : kell-e arra érdem , hogy azon ember fölszabadíttassék ? Vagy igaz állítás volna-e az , hogy mivel ezen ember szabadságérzete a fogságban eltompult , tehát nem bűn az , ha fel nem szabadították ? A feleletet tisztelt olvasómra bízom !

De jerünk vissza a közvéleményhez. A másik forrása a zsidóellenszenves közvéleménynek a városokban uralkodó német elem. A német , az anyaországból magával hozott kereskedéshez hajlamánál fogva , vetélytársát látja a zsidóban. Továbbá , mivel a németek e hazában eredetileg idegenek , s ennél fogva földbirtokra csak kevesen tehetnek szert , többnyire a kézművekre adják magokat. Innét van , hogy ők a városokban , azon egyedüli helyen , hol a mesterség üzése lehetséges , azt mind eddig csaknem monopolizálták. De az idő int ; a magyarok is hozzá fognak az ipar ezen ágához , a zsidók sem akarnak hátra maradni , s mi csuda , ha a féltékenység bennök felébredvén , a magyart pedig akadályozni nem lehetvén , egyedül a zsidókkal érezteti fulánkjaikat ? Mi csuda , mondom , ha a zsidó emancipatio legnagyobb ellenségei épen e városok , még pedig csupa önérdemből ? Hogy ezek aztán a legkisebb kihágást a zsidó részéről az önérdék nagyító szemüvegén keresztül szörnynek látják , igen természetes. Csak az a baj , hogy mint a franczia mondja : „*Ils veulent être libres et ne savent pas même être justes*“ ! Ők a középkori viszonyokból ki akarnak szabadulni , azokat károsoknak , igazságtalanoknak kikiáltván , a zsidókra nézve meg egész épségökben akarják azokat megtartani ! Hogy pedig ezen következtelenség indoka nem más mint az önérdék min-

denki átlátja. Innét van, hogy ők a czéheket főn akarják tartani s mégis szabadok lenni! Vannak azonban közöttük olyanok is, kik a zsidó-polgárosságot talán csupán előítéletből ellenzik, ilyenek nézetem szerint leginkább a bányavárosok, mellyek néhány század óta zsidót nem látván, abban tudja Isten micsoda szörnyeteget képzelnek. Tanusítja ezt egy bányavárosi követ cz ügyben a dietán tartott híres szónoklata. Erre csak azt jegyzem meg, mis erint ha ezen követ ur a zsidót közelebből megismerne iparkodnék, alig ha úgy nem járna, mint az egyszeri bányavárosi gyermek, ki szüleitől sokat hallott beszélni a zsidókról, egyszer egy idegenre bukkanván, kiről atyja által megtudta, hogy zsidó, nagy elbámultában így kiálta fel: „Édes atyám, hisz a zsidó is csak olyan ember mint más“!!

Ha uzsorát illetőleg valaki így nyilatkozik: „Ha áll is az, hogy keresztények is uzsoráskodnak, az csak úgy áll a zsidókhoz, mint 1: 10 v. 15-hez, holtott ha a keresztény uzsorások úgy aránylanának is a zsidókhoz mint 30: 1-hez, még sem volna olly botrányos, mint az jelenleg történik. Hivatkozom e kérdésben a közvéleményre, melly állításomat némiképp szinte igazolni látszik“. Ismét a közvélemény; de annak daczára mind a számitás, mind a következtetés nagyon hibás. Mert ha meggondoljuk, mikép a zsidó számára nálunk mind mai napig más kitüntetés nincs, mint a pénzbeli gazdagság, s hogy több mint százezer zsidónak semmi rendes keresetmódja nincs, mert hisz a legkisebb hivatalra eo ipso mivel zsidó, nem képes, a mesterségektől elvben törvényileg távolittatik el, a czéhekből kizáratik, a tudomá-

nyokban legfőlebb az orvosi pályára szánhatja magát, ha egyébként kenyerre nincs; a kérdés nem az lesz: hány zsidó s hány keresztény uzsoráskodik? hanem: hány zsidónak s hány kereszténynek nincs más keresete mint az uzsoráskodás? s ekkor az arány ugy állana mint 1: 100,000-hez, pedig elle- neink vallomása szerint csak ugy áll mint 1: 10-hez vagy 15-hez. De a következtetés is igen hibás, mert abból, hogy talán aránylag sok zsidó uzsoráskodik, nem az következik, hogy tehát nem kell őket eman- cipálni, mert hisz ez által segítve a bajon nincs, hanem az, mikép a statusnak 'örekedni kell, hogy őket, ha az igaz utból kitértek, arra visszavezesse. Tehát hogyan? Előbb az okozatot az okból, a következményt az előzményből deducalva, szüntesse meg az okot, s megszüntetik az okozat is. Mivel pedig a zsidók abnormis állapotának oka nem más mint az elkülönözöttség, az elszigeteltség, azt meg kell szüntetni; meg kell pedig szüntetni egé- szen, teljesen, s az ohajtott eredmény el nem fog maradni, Istenemre, el nem fog maradni!!!

S ti hazám nagy törvényhozói! egy eszme áll előttetek, melly nem osedezik, nem könyörög, nem kér, hanem igényel, követel s paranosol, parancsol pedig a haza, az álladalom szent érdekében, s ezen eszme e gy szóba foglalva — mert ezer szónak egy a vége: felolvasztás!

Köszönettel emlitem azon urak becses neveit, kik aláírás utján ezen iromány kinyomatását elősegíték. Leginkább pedig fáradoztak körülé B a u m a n J o a c h i m s P u t s c h i n J. S. urak.

A magyarító egylet	10	T. cz. Flesch Adolf	2
T. cz. Altman Károly	2	— Figdor Zsigm.	1
— Abeles Elias	1	— Fried M.	2
— Altman Zsigmond	1	— Fürst Károly	1
— Bauman Joah.	4	— Hertzker Izs.	1
— Böhm Izrael	1	— Hertzker Julius	1
— Bergel Lajos	1	— Hánover Móricz	1
— Baumgarten A. s fia	2	— Herzberg S.	3
— Baumgarten Izr.	2	— Hürsch August	1
— Bobelle Wilhelm	1	— Holitscher B.	1
— Boskovitz Jakab	1	— Hertzfelder Herm.	1
— Breisach H.	1	— Herz S.	1
— Braun Ign. földvári	1	— Holtzer D.	3
— Beck Mórítz	1	— Hirschler Leon	2
— Biederman A. B.	1	— Hay Fülöp	1
— Bär Leopold	1	— Hürsch Károly	2
— Breisach Sam.	1	— Jakovics Fül. tudor	2
— Barnay Ignác	1	— Jónás Dávid	1
— Baumgarten A.	1	— Kelethy Zsigmond	1
— Deutsch Simon	1	— Keppich Adolf	1
— Diósy	1	— Kuhner Elias	10
— Deutsch M. L.	1	— Klatscher Nathan	3
— Drach Ign. junior	1	— Kunevalder Leon	1
— Deutsch A.	1	— Kohn J. L.	1
— Einhorn Ignác	1	— Kohn Simon	1
— Eigner Simon	1	— Krausz Károly	10
— Frankl Gábor	1	— Kadelburger Gabr.	2
— Fischhof N.	1	— Kohn Vilhelm	1

T. cz. Lakenbacher J.	1	T. cz. Rosenzveig Salam.	1
— Lazarovits Károly	1	— Rozsásy József.	1
— Lövy Ahron	1	— Rosenfeld L.	1
— Lövy A.	1	— Reiner J.	1
— Lövy Eduard	1	— Rosenfeld Herman	1
— Lazarovitz H.	1	— Szegfi Mór.	2
— Lövy Ph.	1	— Schosberger S. W.	3
— Morgenstern J.	2	— Stern Ignác	2
— Mandl Anton	3	— Stern József	2
— Netter Alb.	1	— Schulhof Emanuel	1
— Oppenheimer A.	1	— Schulhof Leon	3
— Pollák Vilhelm	1	— Schaffer S.	1
— Pollák Henr. or.tud.	1	— Stern M J.	1
— Pollákféle kávéház-		— Stein Simon	2
beli olvasó társa-		— Stern Leopold	4
ság	10	— Stern B.	1
— Putschin J. S.	3	— Straus Ph.	2
— Pinkas Móricz	1	— Tafler Elias	1
— Perlgrund Meyér	1	— Trebitech M.	1
— Pollak Márkus	2	— Wottitz W.	1
— Perles Móricz	1	— Weiss Salamon	1
— Popper Herman	1	— Weissmandl Simon	1
— Popper Ludvig	2	— Weil Leopold	1
— Rosenthal Jós. o. tu-		— Wolfinger Herman	1
dor	1	— Zadix H.	1
— Rein Ignác	1		

